

Ірина Юрїївна ЄПІФАНОВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Вінницький національний технічний університет
E-mail: irina721980@mail.ru

Ірина Василівна ДРОЗД

Вінницький національний технічний університет

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ
КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА**

Єпіфанова, І. Ю. Сучасні підходи до аналізу ефективності управління власним капіталом підприємства [Текст] / Ірина Юрїївна Єпіфанова, Ірина Василівна Дрозд // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 19. – № 2. – С. 71-76. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. В умовах фінансової кризи та дефіцитності оборотних активів наявність фінансових ресурсів є одним з визначальних факторів розвитку підприємств, а ефективність діяльності підприємства знаходиться в безпосередній залежності від того, наскільки швидко кошти, вкладені в активи, перетворюються в реальні гроші. Саме тому важливим є ефективне управління власним капіталом.

Мета. Метою статті є систематизація сучасних методик оцінювання ефективності управління власним капіталом підприємства.

Метод. Для досягнення поставленої мети за допомогою абстрактно-логічного аналізу досліджено сутність управління власним капіталом підприємства, за допомогою порівняльного аналізу опрацьовано методики оцінювання ефективності використання власного капіталу, методів табличного аналізу – наочного зображення статистичного матеріалу. Системний аналіз отриманих результатів надасть можливість визначити загальні тенденції управління власним капіталом.

Результати. Визначено сутність управління власним капіталом підприємства та його складові. Проаналізовано структуру власного капіталу вітчизняних підприємств. Виявлено, що на сьогодні в складі власного капіталу переважають такі елементи, як статутний та додатковий капітал. Частка нерозподіленого прибутку, який є основою зростання власного капіталу, незначна. Розкрито сутність основних методів дослідження ефективності використання власного капіталу: горизонтального, вертикального, порівняльного, інтегрального методів. Наведено основні показники ефективності використання власного капіталу. Зазначено індикатори, які найбільш повно характеризують ефективність використання власного капіталу підприємством та частину залученого капіталу, яку підприємство використовує у своїй діяльності. Доведено, що саме інтегральний метод аналізу управління власним капіталом є пріоритетним. Наголошено на необхідності постійного моніторингу формування власного капіталу в частині нерозподіленого прибутку. Зазначено, що одним з найбільш перспективних напрямів збільшення власного капіталу є впровадження інновацій. Подальші дослідження стосуватимуться формування механізму ефективного управління власним капіталом підприємства.

Ключові слова: власний капітал; управління власним капіталом; фінансова стійкість; коефіцієнт фінансового ризику; рентабельність власного капіталу; оборотність власного капіталу.

Iryna Yuriyivna YEPIFANOVA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance,
Vinnytsia National Technical University
E-mail: irina721980@mail.ru

Iryna Vasylivna DROZD

Vinnytsia National Technical University

NEW APPROACHES TO THE ANALYSIS OF EFFICIENCY OF ENTERPRISE'S EQUITY CAPITAL MANAGEMENT

Abstract

Introduction. Under the circumstances of financial crisis and the deficit of current assets availability of financial resources is one of the determining factors in the development of enterprises, and the effectiveness of the company is directly dependent on how quickly the funds invested in assets are converted into real money. That is why equity capital management is very important.

Purpose. The article aims to systematize modern methods of evaluating the effectiveness of equity capital management of the enterprise.

Method. To achieve this goal using abstract logical analysis of the essence equity capital management of the enterprise was researched, with the help of comparative analysis methods of evaluation were investigated, a visual representation of statistical data was researched using tabular methods of analysis. A systematic analysis of the results will enable management to identify general trends of equity capital.

Results. The essence of capital equity management of the enterprise and its components were determined. The structure of capital equity of domestic enterprises was analysed. The research revealed that such equity capital components as Share capital and Additional capital currently dominate. Share of retained earnings, which is the basis for the growth of equity capital is insignificant. The essence of the main methods of equity capital efficiency was shown e. g. horizontal, vertical, comparative, integral methods. The basic performance of equity capital were presented. The figures more fully characterizing the efficiency and equity capital were shown. It is proved that the integrated method of analysis of management equity is a high priority. Research highlights the necessity of continuous monitoring of the formation of the equity capital in the sphere of undistributed earnings. It is indicated that one of the most promising areas of the increase in equity capital is innovation. Further studies will cover the formation mechanism of effective equity capital management of the enterprise.

Keywords: equity; equity capital management; financial stability; financial risk ratio; return on equity; turnover in equity.

JEL classification: D240, D600, O290, O320

Вступ

У сучасних умовах господарювання, зважаючи на процеси глобалізації вітчизняних економік окремих країн, досить актуальним є питання забезпечення конкурентоспроможності та економічного зростання вітчизняних підприємств. Сучасні світові економічні тенденції свідчать, що в умовах високого рівня фінансових ризиків, впливу кризових чинників на діяльність господарських суб'єктів, однією з головних проблем функціонування підприємств є забезпеченість необхідними ресурсами, зокрема фінансовими. Відсутність достатнього обсягу фінансових ресурсів спричиняє фінансовий дисбаланс, втрату належного рівня конкурентоспроможності та насамкінець і банкрутство підприємств. Однією з головних умов існування та економічного зростання будь-якого підприємства є наявність власного капіталу. Достатній обсяг власного капіталу дозволяє розпочинати діяльність, збільшувати її обсяги та сприяє фінансовій незалежності від зовнішніх інвесторів, кредиторів. Управління власним капіталом особливо актуальним є для вітчизняних підприємств у сучасних умовах, зважаючи на обмеженість зовнішніх джерел фінансування, зниження рівня прибутку. Питання аналізу власного капіталу у фаховій літературі репрезентовані такими вченими, як В. М. Івахненко, К. В. Ізмайлова, М. І. Ковальчук, Т. Д. Костенко, М. Н. Крейнїна Є. В. Мних, О. В. Олійник, В. М. Опарін, І. Д. Фаріон.

Водночас потребує більш детального розгляду проблема систематизації методик аналізу ефективності управління власним капіталом підприємства.

Мета та завдання статті

Метою нашої роботи є систематизація сучасних методик оцінювання ефективності управління власним капіталом підприємства. Для досягнення поставленої мети доцільним є вирішення низки завдань: визначити сутність управління власним капіталом, систематизувати чинні методики аналізу ефективності управління власним капіталом.

Виклад основного матеріалу дослідження

В умовах фінансової кризи та дефіцитності оборотних активів наявність фінансових ресурсів є одним з визначальних факторів розвитку підприємств, а ефективність діяльності підприємства знаходиться в безпосередній залежності від того, наскільки швидко кошти, вкладені в активи, перетворюються в реальні гроші. Основним фінансовим ресурсом підприємств є власний капітал, склад і структура якого на вітчизняних підприємствах наведені в табл. 1.

**Таблиця 1. Склад власного капіталу підприємств України
(на 1 січня, млн грн)***

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Власний капітал – всього	1169966,7	1252279	1433320,4	1653890,2	1913187,0
Статутний капітал	652174,9	705923,8	764592,1	842628,1	928462,6
Додатковий капітал	520739,2	593540	720132,9	785563,5	951955,1
Резервний капітал	34783,0	35498,1	39857,8	43977,2	45882,5
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	63221,9	11137,1	3586,2	77561,7	91880,4
Неоплачений та вилучений капітал	100952,3	93820	94848,6	95840,3	104993,6

* Складено за даними [1]

Як видно з табл. 1, сума власного капіталу з 2009 по 2013 рік демонструвала динаміку зростання. Зокрема в структурі власного капіталу найбільшу частку займає статутний, який протягом наведених періодів зростав. Суми додаткового та резервного капіталів також збільшувались протягом 2009-2013 року, це зростання може бути спричинене за рахунок нерозподіленого прибутку, який також зростає в тенденції. Зважаючи на низьке значення нерозподіленого прибутку, стає зрозуміло актуальність ефективного управління власним капіталом, оскільки саме за рахунок цієї складової відбувається збільшення власного капіталу та розширення обсягів господарської діяльності.

У фаховій літературі існують різні підходи до визначення сутності капіталу. Власний капітал – сукупність фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, що належать йому на правах власності та були створені за рахунок коштів власників підприємства або у результаті його ефективного господарювання, наявність яких забезпечує фінансову стійкість підприємства, тобто можливість та безперервність господарської діяльності та зниження його фінансового ризику [2].

У процесі управління власним капіталом підприємства досить важливим є здійснення аналізу ефективності його формування та використання, який є підґрунтям для виявлення напрямків підвищення рівня конкурентоспроможності.

На сучасному етапі існує безліч підходів дослідження ефективності формування та використання власного капіталу. У теорії фінансового менеджменту залежно від використовуваних методів розрізняють такі основні системи для аналізу ефективності використання власного капіталу на підприємстві: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; порівняльний аналіз, аналіз коефіцієнтів; інтегральний аналіз [3-4].

Горизонтальний (трендовий) фінансовий аналіз власного капіталу передбачає вивчення динаміки окремих складових та власного капіталу загалом у часі. За використання цієї системи аналізу розраховуються темпи зростання (приросту) власного капіталу та його складових за декілька періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни.

Вертикальний (структурний) фінансовий аналіз ґрунтується на структурному розкладанні окремих складових власного капіталу підприємства. У процесі здійснення цього аналізу розраховується питома вага окремих складових власного капіталу в його загальній вартості. Загалом власний капітал підприємства на сьогодні згідно із фінансовою звітністю складається із зареєстрованого (пайового) капіталу, капіталу у дооцінках, додаткового капіталу, резервного капіталу, нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), неоплаченого та вилученого капіталів [5]. При цьому зареєстрований, тобто статутний капітал, підприємства є умовою початку господарської діяльності, а нерозподілений прибуток – можливістю нарощення виробничих потужностей.

Порівняльний фінансовий аналіз базується на порівнянні значень окремих груп показників, які є між собою аналогічними. При використанні цього аналізу для оцінювання власного капіталу розраховуються

розміри абсолютних і відносних відхилень власного капіталу загалом та окремих його складових. Такий вид аналізу застосовують з метою зіставлення ефективності діяльності підприємства в різні періоди господарської діяльності або ж з метою оцінювання ефективності управління власним капіталом порівняно із іншими підприємствами.

Аналіз фінансових коефіцієнтів (R-аналіз) базується на розрахунку співвідношення різних абсолютних показників фінансової діяльності підприємства між собою. У процесі використання цієї системи аналізу визначаються різні відносні показники, що характеризують результативність використання капіталу підприємства та рівень його фінансової стійкості [6].

Показники ефективності використання власного капіталу характеризують його здатність генерувати необхідний прибуток у процесі господарської діяльності підприємства і визначають загальну ефективність його використання. Основними показниками, які характеризують здатність підприємства самостійно фінансувати свою діяльність та не залежати від зовнішніх джерел фінансування, є [7]: коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт концентрації залученого капіталу, коефіцієнт фінансового ризику.

Коефіцієнт фінансової незалежності (коефіцієнт фінансової автономії концентрації власного капіталу) – показує, яка частка власного капіталу у загальній сумі капіталу підприємства [8]. Для показника позитивною є тенденція зростання, яка свідчатиме про збільшення частки власних коштів у загальній вартості капіталу підприємства. Загалом підприємство вважається незалежним від зовнішніх джерел фінансування за умови, що частка власного капіталу в його загальній вартості перевищує 50 %. Водночас таке перевищення залежить від галузевої спрямованості, а також політики формування активів, яку використовує підприємство.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу характеризує частку залученого капіталу в загальній сумі капіталу підприємства. Зростання цього показника характеризує збільшення частки залучених коштів у фінансуванні підприємства.

Коефіцієнт фінансового ризику характеризує співвідношення залученого та власного капіталу та показує, у скільки разів залучений капітал перевищує власний.

Оберненим показником до коефіцієнта фінансового ризику є коефіцієнт самофінансування (фінансування стійкості), який відображає можливість покриття власним капіталом позикових коштів. Рекомендоване значення більше одиниці [3].

Аналіз власного капіталу передбачає також оцінювання достатності власного капіталу для здійснення поточних операцій. Коефіцієнт маневрування власного капіталу визначає частку останнього, яка вкладена в оборотні активи. Значення цього показника може змінюватися залежно від структури капіталу і галузевої належності підприємства (норматив – 0,4 – 0,6) [4].

Досить важливим напрямком аналізу власного капіталу підприємства є оцінка ефективності його використання за показниками ділової активності та рентабельності. Ці показники характеризують частку прибутку та чистого доходу, яку отримує підприємство, за умов використання одиниці власного капіталу.

Для дослідження ефективності використання та управління власним капіталом на підприємстві найкраще використовувати аналіз коефіцієнтів ефективності використання власного капіталу та порівняльний аналіз.

За допомогою аналізу коефіцієнтів можна точніше оцінити, наскільки підприємство використовує власний капітал. Якщо при цьому використати ще й порівняльний аналіз та зіставити розраховані показники поточного року з попереднім, то вдасться проаналізувати, наскільки ефективніше підприємство в певному році використало власний капітал, ніж у попередньому.

Наступним методом аналізу показників власного капіталу є інтегральний, який базується на розрахунках наступних показників: рентабельності продукції, рентабельності продажу, рентабельності всього капіталу підприємства, і відтворює ефективність використання капіталу, який вкладений у діяльність підприємства на тривалий період, рентабельність інвестицій у капітал [9].

В управлінні використанням капіталу найбільше поширення отримали наступні системи інтегрального фінансового аналізу [9]:

1. Дюпонівська система інтегрального аналізу ефективності використання капіталу підприємства, розроблена фірмою «Дюпон» (США), яка передбачає розкладання показника «коефіцієнт рентабельності капіталу» на низку фінансових коефіцієнтів його формування, взаємопов'язаних у єдиній системі. В основі цієї системи аналізу лежить «Модель Дюпона», відповідно до якої коефіцієнт рентабельності використовуваного капіталу підприємства становить добуток коефіцієнта рентабельності реалізації продукції на коефіцієнт оборотності (кількість оборотів) капіталу.
2. Система SWOT-аналізу. Основним змістом SWOT-аналізу є дослідження характеру сильних і слабких аспектів діяльності підприємства щодо можливостей використання його капіталу, а також позитивного або негативного впливу окремих зовнішніх (екзогенних) факторів на умови його використання.

3. Об'єктно-орієнтована система інтегрального аналізу використання капіталу підприємства базується на використанні комп'ютерної технології та спеціального пакету прикладних програм. Основою цієї концепції є втілення моделі формування рівня рентабельності власного капіталу підприємства у вигляді сукупності взаємодіючих первинних фінансових блоків, що моделюють «класи» елементів, безпосередньо формують цей показник.
4. Інтегральна система портфельного аналізу. Цей аналіз заснований на використанні «портфельної теорії», відповідно до якої рівень прибутковості портфеля фондових інструментів розглядається в одній зв'язці з рівнем ризику портфеля (система «прибуток-ризик»).

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, однією з основних категорій ефективності діяльності підприємства є власний капітал. Аналіз ефективності використання останнього на підприємстві здійснюється за допомогою низки методик та розрахунку основних показників, які демонструють ефективність використання власного капіталу. Зокрема встановлено, що одним з найефективніших методів аналізу управління власним капіталом є інтегральний. У подальших дослідженнях буде розглядатись та вивчатись механізм ефективності використання власного капіталу за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку підприємства.

Список літератури

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Калініна, А. В. Підходи до управління власним капіталом підприємства [Текст] / А. В. Калініна, Н. А. Дехтяр // Молодіжний науковий вісник УАВС НБУ, Серія: Економічні науки. – 2012. – №2. – С.132-144
3. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія / Л. А. Лахтіонова. – К: КНЕУ, 2001. – 387 с.
4. Базилінська, О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навч. посіб. / О. Я. Базилінська. – К.: ЦУЛ, 2009.- 328с.
5. Загальні вимоги до фінансової звітності: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : від 07.02.2013 № 73. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
6. Поддєрьогін, А. М. Фінанси підприємств [Електронний ресурс] : підручник / А. М. Поддєрьогін. – 6-е вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2006. – Режим доступу : <http://enbv.narod.ru/text/Econom/fp/str/21.html>.
7. Лагун, М. І. Теоретична характеристика основних методичних аспектів проведення аналізу фінансового стану / М. І. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 3. – С. 33-37.
8. Обуцак, Т. А. Сутність фінансового стану підприємства / Т. А. Обуцак // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 92-100.
9. Шипіцина, Г. А. Застосування інтегрального методу аналізу та методу ланцюгових підстановок для визначення факторів, які оказують найбільший вплив на величину власного капіталу машинобудівного підприємства через показник рентабельності власного капіталу [Електронний ресурс] / Г. А. Шипіцина // Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании: Материалы научно-практической интернет-конференции – 2012. – Режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-412/bus>.

References

1. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. (2014). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Kalinina, A.V., Dekhtiar, N. A. (2012). Pidkhody do upravlinnia vlasnym kapitalom pidprijemstva. Molodizhnyi naukovyi visnyk UAVS NBU / Serii: Ekonomichni nauky, 2, 132-144.
3. Lakhtionova, L. A. (2001). Finansovyi analiz subiektiv hospodariuvannia. Kyiv: KNEU.
4. Bazilinska, O. Ya (2009). Finansovyi analiz: teoriia ta praktyka. Kyiv: TsUL.
5. Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti: Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku № 1: vid 07.02.2013 № 73. (2013). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
6. Poddierohin A. M. (2006). Finansy pidprijemstv: pidruchnyk. K.: KNEU. Retrieved from: <http://enbv.narod.ru/text/Econom/fp/str/21.html>.
7. Lahun, M. I. (2008). Teoretychna kharakterystyka osnovnykh metodychnykh aspektiv provedennia analizu finansovoho stanu. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, 3, 33-37.
8. Obushchak, T. A. (2007). Sutnist finansovoho stanu pidprijemstva. Aktualni problemy ekonomiky, 9, 92-100.
9. Shypitsyna, H. A. (2012). Zastosuvannia intebralnogo metodu analizu ta metodu lantsiuhovykh pidstanovok dlia vyznachennia faktoriv, yaki okazuiut naibilshyi vplyv na velychynu vlasnoho kapitalu mashynobudivnoho pidprijemstva cherez pokaznyk rentabelnosti vlasnoho kapitalu. Sovremennie

problemi y puty ykh resheniya v nauke, transporte, proyzvodstve y obrazovanyy: Materyali nauchno-praktycheskoi ynternet-konferentsyy. Retrieved from: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-412/bus>.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2015 р.